

รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย

ทิพย์วัลย์ สุรินยา, ปร.ด.*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัวและศึกษารูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว โดยกลุ่มตัวอย่างสุ่มคัดเลือกจากสามีหรือภรรยาของครอบครัวที่อาศัยอยู่ใน 7 ชุมชนของเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง เดือนกรกฎาคม ถึง พฤศจิกายน 2548 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย±ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรเชิงสาเหตุกับตัวแปรตามด้วยค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล ผลการศึกษาพบว่า จำนวน 448 คนตัวแปรเชิงเหตุทั้งหมดสามารถอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 41 ($R^2=0.41$) โดย 1) ความเครียดในครอบครัวส่งผลทางลบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางสุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารในครอบครัว 2) สุขภาพจิตของครอบครัวส่งผลทางลบโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัว 3) ความสัมพันธ์ในครอบครัวส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 4) การติดต่อสื่อสารในครอบครัวส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว 5) ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด ส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ขณะที่ ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว และ 6) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสารส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว นอกจากนี้ยังพบว่า การติดต่อสื่อสารในครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว, ความเข้มแข็งของครอบครัว, ครอบครัวไทย

Abstract: Model Enhancing Thai Family Strength

Tippavan Surinya, Ph.D.*

*Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Social Science, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900

Nakhon Ratch Med Bull 2008; 32: 109-19.

The main objectives of this study were to study the influence of psychological factors on family strength and to identify a model of family strength. The study subjects were randomly selected from 7 communities at Bangkean district, Bangkok. The total number was 448 persons either husbands or wives from the families. The data were obtained during July to November in 2005. The statistics were percent, mean, standard deviation and path analysis. The latter was performed to identify variables influencing family strength. The results supported that all causal factors could account for 41 percent of the variance of family strength ($R^2 = 0.41$). The explanatory factors were described as follows. 1) Family stress had negative effect both directly and indirectly upon family strength through family mental health, family relationship and family communication. 2) Family mental health showed adverse effect on family strength via family relationship and family communication. 3) Family relationship was positively and directly associated with family strength. 4) Family communication showed positive effect both directly and indirectly upon family strength through family relationship. 5) Gender stereotyped was positively associated with family strength but employment roles showed both directly and indirectly effect on family strength via family relationship. 6) Informational support by the family was positively associated with family strength. The results from the model concerning factors influencing family strength showed that family communication was the most influential factor ($R^2 = 0.48$)

Key words: Model enhancing family strength, Family's strength, Thai Family

ภูมิหลัง

ครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์ สถาบันครอบครัวจึงมีส่วนในการกำหนดบรรทัดฐาน ค่านิยมและบทบาทต่างๆ ให้กับมนุษย์⁽¹⁾ ครอบครัวจึงเป็นทั้งแหล่งในการให้ความรักความอบอุ่น ความปลอดภัยและในขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งในการถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ให้กับเด็กอีกด้วย ดังนั้นความเข้มแข็งและความอ่อนแอของครอบครัวจึงมีผลกระทบต่อการทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ของครอบครัวซึ่งมีผลต่อเนื่องถึงคุณภาพชีวิตของเด็ก

ด้วยเหตุนี้ หากมุ่งที่จะพัฒนาทรัพยากรบุคคลในประเทศให้มีคุณภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนใน

การพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง เพื่อให้ครอบครัวมีบทบาทที่เข้มแข็งในการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเป็นพี่เลี้ยงแก่เด็กในการแก้ปัญหาและเพื่อช่วยให้เด็กเจริญเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในอนาคต

ความเข้มแข็งของครอบครัวเป็น ความมั่นคงและความอดทนที่อยู่ภายในครอบครัวหนึ่ง ๆ ซึ่งทำให้ครอบครัวนั้นสามารถควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในครอบครัว ความยุ่งยากหรือปัญหาต่างๆ ได้ และสามารถแก้ไขเหตุการณ์เหล่านั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยความเข้มแข็ง 6 ด้าน ได้แก่ ความเข้มแข็งด้านการให้คำมั่นและการทุ่มเทใจอย่างแรงกล้าให้กับครอบครัวร่วมกัน ความเข้มแข็งด้านความมั่นใจในความ

สามารถของครอบครัว ความเข้มแข็งด้านความท้าทายในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ความเข้มแข็งด้านการควบคุมสิ่งเร้าภายนอกและความเป็นไปของครอบครัว ความเข้มแข็งด้านการนับถือในคุณค่าและความไว้วางใจ และความเข้มแข็งด้านการจัดการกับความเครียดและภาวะวิกฤต⁽²⁾ การศึกษาเพื่อหาคำตอบถึงรูปแบบหรือโมเดลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวมีค่อนข้างน้อยในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่ได้คำตอบถึงปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเท่านั้น อาทิ ผลการศึกษาของผู้วิจัยที่ผ่านมา⁽³⁾ พบว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสามารถทำนายความเข้มแข็งได้ดีที่สุด

ดังนั้นการศึกษาคั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ดังกล่าว โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการหารูปแบบหรือโมเดลทางจิตวิทยาที่สามารถอธิบายถึงอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ทางจิตวิทยาที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ในโมเดลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยปัจจัยทางจิตวิทยา 6 ปัจจัย ซึ่งมีที่มาจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การติดต่อสื่อสารภายในครอบครัว ความเครียดของครอบครัว ค่านิยมของครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว องค์ความรู้เกี่ยวกับโมเดลที่ได้จะนำไปใช้ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว อันนำมาซึ่งประโยชน์ต่อสังคมทุกภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัวหรือแม้แต่ครอบครัวเองได้เข้าใจถึงอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อนำปัจจัยเหล่านั้นไปใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในที่สุด

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และรูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว

วิธีการ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ประชากรเป็นผู้นำครอบครัว ซึ่งอาจมีสถานะเป็นสามีหรือภรรยาของครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตบางเขน กรุงเทพมหานครจำนวน 18,249 ครอบครัว (ข้อมูลจากฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตบางเขน, 2548) นำมาคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane⁽⁴⁾ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนอย่างน้อย 393 ครอบครัวในระดับความคลาดเคลื่อน 0.05

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน โดยในขั้นที่ 1 ทำการสุ่มชุมชน 7 ชุมชนด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากจำนวนทั้งหมด 57 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเคหะรามอินทรา ชุมชนพร้อมสุข ชุมชนรุ่งสว่าง ชุมชนยิ่งศิริ ชุมชนชอยน้ำใส ชุมชนเพชรสยาม และชุมชนอนันต์สุขสันต์ ขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนดังกล่าวด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ได้จำนวน 448 ครอบครัว โดยผู้นำครอบครัวซึ่งอาจมีสถานะเป็นสามีหรือภรรยาของครอบครัวนั้นเป็นตัวแทนของครอบครัวในการให้ข้อมูลการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง เดือนกรกฎาคม ถึง พฤศจิกายน 2548

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 8 ชุด ได้แก่ 1) แบบสอบถามปัจจัยภูมิหลังของครอบครัวซึ่งเป็นคำถามปลายปิดจำนวน 15 ข้อ 2) แบบวัดสุขภาพจิตของครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยสร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 ข้อ ใช้มาตรวัดวัด 5 ระดับ จาก “ไม่เลย” ถึง “เสมอ” โดยคะแนนต่ำหมายถึงสุขภาพจิตครอบครัวดี และคะแนนสูงหมายถึงสุขภาพจิตครอบครัวไม่ดี 3) แบบสอบถามความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยสร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 ข้อ ใช้มาตรวัดวัด 5 ระดับ จาก “จริงมากที่สุด” ถึง “จริงน้อยที่สุด” โดยคะแนนต่ำหมายถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ดี และคะแนนสูงหมายถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวดี 4) แบบสอบถามการติดต่อสื่อสารในครอบครัว สร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎี

ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ จาก “จริงมากที่สุด” ถึง “จริงน้อยที่สุด” โดยคะแนนต่ำหมายถึง มีการติดต่อสื่อสารภายในครอบครัวอยู่ในระดับต่ำและคะแนนสูง หมายถึงมีการติดต่อสื่อสารภายในครอบครัวอยู่ในระดับสูง 5) แบบสอบถามความเครียดของครอบครัว สร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 ข้อ ใช้มาตรวัด 4 ระดับ จาก “ไม่มี” ถึง “มีมาก” โดยคะแนนต่ำหมายถึง มีความเครียดของครอบครัวน้อยและคะแนนสูง หมายถึงมีความเครียดของครอบครัวมาก 6) แบบสอบถามค่านิยมครอบครัว สร้างจากแนวคิดและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 46 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ จาก “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” โดยคะแนนต่ำหมายถึงมีค่านิยมของครอบครัวโดยยึดตามกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติในสังคมอยู่ในระดับมาก และคะแนนสูงหมายถึง มีค่านิยมของครอบครัวโดยยึดตามกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติในสังคมน้อย 7) แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยสร้างจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 29 ข้อ ใช้มาตรวัด 5 ระดับ จาก “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” โดยคะแนนต่ำหมายถึงได้รับการสนับสนุนทางสังคมน้อย และคะแนนสูง หมายถึงได้รับการสนับสนุนทางสังคมมาก และ 8) แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาจากแบบสอบถามของ Jacobin and Thompson⁽²⁾ และแบบสอบถามของ Strong และคณะ⁽⁵⁾ จำนวน 47 ข้อ ใช้มาตรวัด 4 ระดับจาก จาก “ไม่ตรงเลย” ถึง “ตรงมากที่สุด” โดยคะแนนต่ำหมายถึงความเข้มแข็งของครอบครัวต่ำและคะแนนสูงหมายถึงความเข้มแข็งของครอบครัวสูง

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ 2 ถึง 8 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าครอบครัวนอกกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน และนำผลมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อถือได้ของแบบสอบถามโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาด้วยวิธีของครอนบาค ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของแบบสอบถามที่ 2, 3, 4, 5, 6, 7 และ 8 เท่ากับ .90 .86 .93 .86 .76

.94 และ .92 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ LISREL โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ (Path analysis) ระหว่างตัวแปรเชิงสาเหตุต่าง ๆ กับตัวแปรตาม (ผล) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (standardized path coefficient)

ผลการศึกษา

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.6 มีอายุ 46-56 ปี ร้อยละ 31.5 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 34.4 รายได้ของครอบครัวต่ำกว่า 15,000 ต่อเดือน ร้อยละ 32.8 มีบุตรจำนวน 1-2 คน ร้อยละ 65.0 จำนวนสมาชิกในครอบครัว มี 3-4 คน ร้อยละ 54.9 ไม่มีจำนวนผู้พึ่งพิง ร้อยละ 42 นอกจากนี้ ยังพบว่าสภาพการเงินของครอบครัวส่วนใหญ่มีเงินพอใช้แต่ไม่เหลือเก็บ ร้อยละ 47.1 สามีภรรยา มีการจดทะเบียนสมรส ร้อยละ 70.8 เป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 58.3 ลักษณะบ้านเป็นบ้านเดี่ยว ร้อยละ 44.9 มีกรรมสิทธิ์การครอบครองบ้านของตัวเอง ร้อยละ 81.7 สภาพแวดล้อมทางกายภาพรอบ ๆ บ้านค่อนข้างถูกสุขลักษณะ ร้อยละ 56.3 มีอุปกรณ์เครื่องใช้อำนวยความสะดวกอยู่ระดับปานกลาง ร้อยละ 62.3 และครอบครัวส่วนใหญ่คิดว่าตนเองมีสภาพสังคมที่อยู่รอบ ๆ บ้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ร้อยละ 45.5

2. อิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีต่อความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า 1) ความเครียดในครอบครัวส่งผลทางลบทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวและโดยอ้อมต่อความ เข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางสุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัว 2) สุขภาพจิตของครอบครัวส่งผลทางลบโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัว 3) ความสัมพันธ์ใน

ครอบครัวส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 4) การติดต่อสื่อสารในครอบครัวส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว 5) ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ขณะที่ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และโดยอ้อมต่อความเข้ม

แข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว และ 6) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสารส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ดังตารางที่ 1

3. รูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว

หลังจากนำค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลที่แสดงอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมและค่านัยสำคัญทางสถิติมาใส่ไว้ในรูปแบบโครงสร้าง (structural model) ของความเข้มแข็งครอบครัวซึ่งแสดงไว้ในรูปภาพที่ 1 เพื่อ

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (Standardized Path Coefficients) ที่แสดง อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อม และค่านัยสำคัญทางสถิติสำหรับโมเดลโครงสร้าง ของความเข้มแข็งครอบครัว

| ตัวแปรเหตุ | ตัวแปรผล | | | | | | | | | | | |
|--------------------------------------------------------------|-------------------|----|-------|------------------------|--------|--------|----------------------------|--------|--------|-------------------------|--------|--------|
| | สุขภาพจิตครอบครัว | | | ความสัมพันธ์ในครอบครัว | | | การติดต่อสื่อสารในครอบครัว | | | ความเข้มแข็งของครอบครัว | | |
| | DE | IE | TE | DE | IE | TE | DE | IE | TE | DE | IE | TE |
| สุขภาพจิตครอบครัว | - | - | - | -0.12* | -0.20* | 0.32* | -0.28* | - | 0.28* | - | -0.13* | -0.13* |
| ความสัมพันธ์ในครอบครัว | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 0.14* | - | 0.14* |
| การติดต่อสื่อสารในครอบครัว | - | - | - | 0.74* | - | 0.74* | - | - | - | 0.28* | 0.20* | 0.48* |
| ความเครียดในครอบครัว | 0.56* | - | 0.56* | - | -0.15* | -0.15* | - | -0.18* | -0.18* | -0.19* | -0.07 | -0.26* |
| ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด | - | - | - | 0.07 | - | 0.07 | - | - | - | 0.15* | 0.02 | 0.17* |
| ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทคู่สมรส | - | - | - | -0.03 | - | -0.03 | - | - | - | 0.09 | -0.01 | 0.08 |
| ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการเป็นพ่อแม่ | - | - | - | 0.08 | - | 0.08 | - | - | - | 0.03 | 0.03 | 0.06 |
| ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางการศึกษา | - | - | - | 0.05 | - | 0.05 | - | - | - | 0.00 | 0.02 | 0.02 |
| ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงาน | - | - | - | 0.17* | - | 0.17* | - | - | - | 0.14* | 0.06 | 0.20* |
| ค่านิยมของครอบครัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบทบาททางเพศ | - | - | - | 0.08 | - | 0.08 | - | - | - | -0.06 | 0.03 | -0.03 |
| การสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 0.05 | - | 0.05 |
| การสนับสนุนทางสังคมด้านการประเมิน | - | - | - | - | - | - | - | - | - | -0.03 | - | -0.03 |
| การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 0.14* | - | 0.14* |
| การสนับสนุนทางสังคมด้านสิ่งของ | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 0.03 | - | 0.03 |

หมายเหตุ * p<0.05

DE: direct effect; IE: Indirect effect; TE: Total effect

แสดงถึงรูปแบบเส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเชิงสาเหตุต่างๆ กับตัวแปรตาม (ผล)

การตรวจสอบความตรงของรูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องหรือความกลมกลืนระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับรูปแบบทางทฤษฎีโดยพิจารณาค่าสถิติความสอดคล้อง พบว่าค่าสถิติความสอดคล้องของรูปแบบทุกตัวเป็นไปตามเกณฑ์ กล่าวคือ ดัชนีรากที่สองของความคาดเคลื่อนในการการประมาณค่า (Root mean squared error of approximation; RMSEA) มีค่าเท่ากับ .08 ดัชนีความกลมกลืนประเภทเปรียบเทียบกับรูปแบบอิสระ (normed fit index; NFI) มีค่ามากกว่า .90 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (goodness of fit index; GFI) มีค่ามากกว่า .90 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบทางทฤษฎีมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ดี ดัชนีความกลมกลืนเชิงเปรียบเทียบกับรูปแบบฐาน (baseline model) ทั้ง 2 ดัชนี คือ CFI (comparative fit index) และ IFI (incremental fit index) ที่เปรียบเทียบกับรูปแบบที่ทดสอบกับรูปแบบฐานที่ตัวแปรทุกตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันมีค่ามากกว่า .90 ซึ่งแสดงว่ารูปแบบทางทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัวใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ดี และดัชนีความกลมกลืนเชิงประจักษ์ (consistent Akaike's information criterion; CAIC) พบว่า CAIC ของโมเดลมีค่าน้อยกว่า CAIC ของรูปแบบอิ่มตัว (saturated model) แสดงว่ารูปแบบทางทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัวมีความกลมกลืนเชิงประจักษ์ดี ซึ่งบ่งชี้ว่ารูปแบบมีความซับซ้อนน้อยและง่ายต่อการอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัว

รูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัวในรูปภาพที่ 1 พบว่าปัจจัยเชิงเหตุที่อธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวสรุปผลได้ว่า การติดต่อสื่อสารในครอบครัวเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมเท่ากับ 0.48) ความเครียดในครอบครัว และค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานต่างส่งผลทั้งทางตรงและ

ทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในลำดับรองลงมา (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมเท่ากับ -0.26 และ 0.20 ตามลำดับ) สำหรับค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสารก็พบว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นลำดับที่สี่ ห้า และ หก ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าสุขภาพจิตครอบครัวเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัว ตัวแปรเชิงเหตุทั้งหมดร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 41

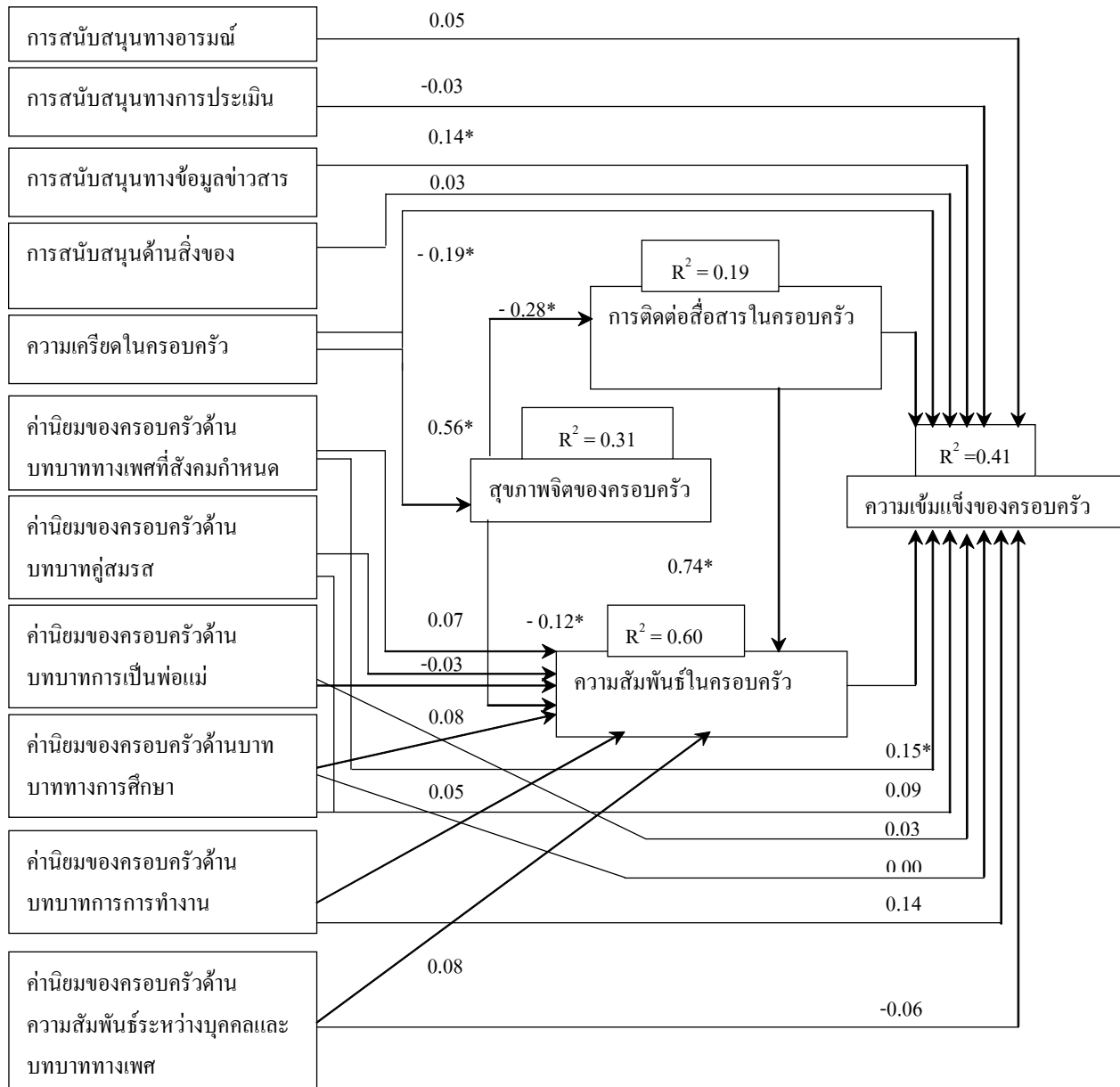
วิจารณ์

1. ปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

1.1) การติดต่อสื่อสารในครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งหมายความว่าครอบครัวที่มีการติดต่อสื่อสารที่ดีจะมีความเข้มแข็งของครอบครัวสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะครอบครัวที่มีการติดต่อสื่อสารที่ดีจะทำให้เกิดบรรยากาศของความเป็นมิตร ความเข้าใจ และการยอมรับซึ่งกันและกันซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว มีความสมานฉันท์และความกลมเกลียว สมาชิกในครอบครัวที่มีบรรยากาศเช่นนี้จะเกิดความพึงพอใจในการใช้ชีวิตร่วมกัน มีการตั้งเป้าหมายร่วมกันอันก่อให้เกิดความเจริญงอกงามของครอบครัว ซึ่งเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวให้มากขึ้น^(6,7)

1.2) ความเครียดในครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางลบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านสุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารในครอบครัว ด้วยเหตุที่ความเครียดของครอบครัวเป็น

รูปภาพที่ 1 โมเดลความเข้มแข็งของครอบครัว แสดงค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (Standardized Path Coefficients) ค่านัยสำคัญ-ทางสถิติ และ ค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2)



หมายเหตุ * $p \leq 0.05$

ปฏิบัติการของร่างกายและจิตใจของสมาชิกในครอบครัว ที่ตอบสนองต่อสิ่งที่มากระตุ้นจากภายนอก หรือภายใน ครอบครัว ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวลอัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในร่างกาย จิตใจและ พฤติกรรม⁽⁸⁾ ความสามารถของบุคคลในการจัดการกับ

ปัญหาและภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับครอบครัวไม่มีมี ประสิทธิภาพ ดังนั้นความเครียดในครอบครัวที่เกิดขึ้น เรื้อรังและยาวนานย่อมทำลายความเข้มแข็งของครอบครัวซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของครอบครัวอ่อนแอลง⁽⁹⁾

1.3) ค่านิยมของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด และค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานมีอิทธิพลทางบวกโดยตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว หมายความว่าครอบครัวที่มีค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศและการทำงานที่ไม่ยึดกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมปฏิบัติ ครอบครัวก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อในความเท่าเทียมกันของชายและหญิง และก็จะปฏิบัติต่อกันโดยไม่มีอคติในเรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้องการกระทำที่ควรปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงาน การเลือกงาน อาชีพ การประสบความสำเร็จในการทำงานและภาวะผู้นำในการทำงานของหญิงและชาย หรือแม้แต่กิจกรรมต่าง ๆ ภายในครอบครัวก็จะไม่แบ่งว่าเป็นหน้าที่ของชายหรือหญิงโดยคำนึงถึงบรรทัดฐานปฏิบัติของสังคม ความสมานฉันท์ที่เกิดกับครอบครัว ความสมัครสมานสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีก็จะเกิดขึ้นภายในครอบครัวด้วย อันทำให้ความเข้มแข็งของครอบครัวสูงขึ้น⁽¹⁰⁾

1.4) ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งหมายความว่าครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวดีก็จะมีความเข้มแข็งของครอบครัวสูงด้วย ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดีจะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพัน ความเกี่ยวข้อง ความสนิทสนมกลมเกลียวที่บุคคลในครอบครัวมีให้แก่กัน มีความรักใคร่ผูกพัน มีความรัก ความเห็นอกเห็นใจ เป็นห่วงเป็นใย ทำให้เกิดความผูกพันกันทางอารมณ์ต่อกัน มีการชื่นชมคุณค่าในครอบครัว มีการพักผ่อนหย่อนใจร่วมกันในครอบครัว ตระหนักถึงความรู้สึกของกัน มีบรรยากาศของการช่วยเหลือซึ่งกัน มีความเข้าใจกันระหว่างสมาชิก มีการใช้เหตุผลในครอบครัว ไม่มีบรรยากาศของความขัดแย้งในครอบครัว การใช้ความรุนแรงและสมาชิกในครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ทำให้บุคคลทำทุกอย่างเพื่อครอบครัวและต้องการทำให้ดีที่สุด⁽⁸⁾ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวในทิศทางที่ดีย่อมส่ง

ผลถึงความสามารถของครอบครัวที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆที่ผ่านเข้ามาในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นภาพสะท้อนถึงความเข้มแข็งของครอบครัวในที่สุด^(11,12)

1.5) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) เป็นการให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ทิศทางและการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวในทางที่ดี ระบบการสนับสนุนทางสังคมช่วยให้ครอบครัวหาหนทางที่เพิ่มการควบคุมอารมณ์ และการควบคุมความเครียด ลักษณะของการสนับสนุน เช่น การให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหา การพูดให้คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ความรัก ความอบอุ่น ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมช่วยเพิ่มการยกย่องนับถือในตนเอง ความเชื่อมั่นและความรู้สึกว่าคุณค่าซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวทางด้านจิตวิทยาของบุคคลนั้น ได้อย่างดียิ่งขึ้น^(13, 14, 15) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการสนับสนุนทางสังคมมีส่วนช่วยให้บุคคลมีสุขภาพกายและใจดีขึ้นและทำให้เขามีศักยภาพเพิ่มขึ้นในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ทั้งครอบครัว การงานและสังคม ซึ่งส่งผลถึงความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม

1.6) สุขภาพจิตของครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัว เนื่องจากสุขภาพจิตครอบครัวที่ดีทำให้สภาพจิตใจของสมาชิกในครอบครัวมีความสุข และมีความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว สังคมและสิ่งแวดล้อม สุขภาพจิตที่ดีของสมาชิกในครอบครัวมีผลต่อความเข้มแข็งภายในครอบครัวอย่างยิ่ง เพราะสมาชิกที่มีสุขภาพจิตดีย่อมสามารถทำบทบาท

ต่างๆในครอบครัวได้ดี มีการปรับตัวต่อกันได้อย่างเหมาะสม รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองทำให้โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกันมีน้อยและมีการยอมรับกันมากขึ้นมีการยอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น อันส่งผลให้การทำหน้าที่โดยรวมของครอบครัวเหมาะสม อันนำมาซึ่งความเข้มแข็งของครอบครัว⁽¹⁶⁾

2. รูปแบบความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่าตัวแปรเชิงเหตุทั้งหมดข้างต้นสามารถร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 41 จึงอาจกล่าวได้ว่าครอบครัวที่มีความเข้มแข็งคือครอบครัวที่มีการติดต่อสื่อสารในครอบครัวดี มีความเครียดในครอบครัวน้อย มีค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงาน และบทบาททางเพศโดยยึดตามกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติในสังคมน้อย มีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี และได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารมาก ส่วนสุขภาพจิตครอบครัวที่ดีจะช่วยเอื้อให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวและการติดต่อสื่อสารในครอบครัวดี ซึ่งมีส่วนเสริมให้มีความเข้มแข็งของครอบครัวสูงขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

สรุป

แบบจำลองเชิงสาเหตุของความเข้มแข็งของครอบครัวของการวิจัยครั้งนี้ พบว่าตัวแปรเชิงสาเหตุ ซึ่งเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาทั้งสิ้น สามารถอธิบายความเข้มแข็งของครอบครัวได้ร้อยละ 41 สรุปโดยสังเขปว่า ลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมีดังนี้

- 1) การติดต่อสื่อสารในครอบครัวเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวมากที่สุด (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมเท่ากับ 0.48)
- 2) ความเครียดในครอบครัวส่งผลทางลบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว
- 3) ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดส่งผลทางบวก โดยตรงต่อความเข้มแข็ง

ของครอบครัว ขณะที่ค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงานส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

4) ความสัมพันธ์ในครอบครัวส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

5) การติดต่อสื่อสารในครอบครัวส่งผลทางบวกทั้งโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัวและโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านทางความสัมพันธ์ในครอบครัว

6) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสารส่งผลทางบวกโดยตรงต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และ

7) สุขภาพจิตของครอบครัวส่งผลทางลบโดยอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

1. ระดับครอบครัว

1.1) ครอบครัวควรให้ความสนใจในการสร้างรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวที่เหมาะสมตั้งแต่เริ่ม โดยตระหนักว่าการสื่อสารที่มีในครอบครัวมีอิทธิพลต่อความรู้สึกต่อสมาชิกทุกคนในครอบครัวและมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว การใช้การสื่อสารภายในครอบครัวที่เหมาะสมจะช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวได้

1.2) ครอบครัวควรสร้างบรรยากาศในครอบครัวความรักใคร่ผูกพัน มีความรักความเห็นอกเห็นใจ ห่วงใย มีความสนใจในกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องให้บรรยากาศในบ้านเต็มไปด้วยความเมตตา เป็นมิตร และปรารถนาดีต่อกัน ซึ่งจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวด้วย

1.3) ครอบครัวควรตระหนักถึงผลกระทบของความเครียดที่เกิดภายในครอบครัวว่ามีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของครอบครัวและความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างไร ดังนั้นจึงไม่ควรปล่อยให้เกิดความเครียดใน

ครอบครัวยาวนาน สิ่งที่ดีควรทำคือครอบครัวต้องจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้นให้เร็วที่สุดโดยการใช้เทคนิคในการจัดการที่มีประสิทธิภาพ หากไม่มีทักษะในเรื่องนี้ ควรขอความรู้และคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอกครอบครัว เช่น ศูนย์ให้คำปรึกษาของโรงพยาบาล กรมสุขภาพจิต และเอกชนต่าง ๆ หรือหน่วยงานพัฒนาครอบครัวของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น

1.4) ครอบครัวควรส่งเสริมค่านิยมด้านบทบาททางเพศและค่านิยมด้านการทำงานให้เหมาะสม โดยมีความเชื่อที่ถูกต้องว่าชายและหญิงมีความเท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้มีการปฏิบัติต่อกันโดยไม่มีอคติทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติระหว่างสามี กับภรรยา พ่อ แม่ กับลูก ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมความเข้มแข็งในครอบครัวได้

2. ระดับสังคม

2.1) จัดโปรแกรมที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัวโดยการจัดฝึกอบรมทักษะต่างๆ เช่น ทักษะการสื่อสารที่ดีในครอบครัว ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ทักษะการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีของครอบครัว และทักษะในการจัดการกับความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านข้อมูลข่าวสารให้กับครอบครัว

2.2) ให้ความรู้เกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวแก่สามี ภรรยา พ่อ แม่ เพื่อจะได้ตระหนักถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่เกื้อหนุนทำให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัว

2.3) จัดให้มีกิจกรรมฝึกทักษะด้านต่างๆ ที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัวเพิ่มขึ้น เช่น ทักษะความเข้มแข็งของครอบครัวด้านความมั่นใจ ความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการควบคุมสิ่งเร้าภายนอก และความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการนับถือในคุณค่าและ

ความไว้วางใจ เป็นต้น

2.4) จัดให้มีหน่วยให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาครอบครัวให้มากขึ้นและทั่วถึงเพื่อให้บริการกับครอบครัวเมื่อมีปัญหาความเครียดในครอบครัว ปัญหาในด้านสุขภาพจิต ปัญหาการสื่อสารในครอบครัว ปัญหาในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดีพอ หรือปัญหาขาดการสนับสนุนทางสังคมจากภายนอก

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

1. J. Ross Eshleman. The Family. tenth edition. Boston: Pearson Education, Inc. 2003.
2. Hamilton I. McCubbin and Anne I. Thompson. Family assessment inventories for research practice. Wisconsin: The University of Wisconsin-Madison. 1991.
3. ทิพย์วัลย์ สุรินยา. ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทย. ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2549.
4. Taro Yamane. Statistics: An introductory analysis. Tokyo: Harper International Edition. 1973.
5. B. Strong, C. DeVault, and B. W. Sayad. The marriage and family experience. Australia: Wadsworth; 2001.
6. L.A. Baxter. A dialectical perspective on communication strategies in relationship development. In S. W. Duck (ed.), Handbook of personal relationship (pp. 257-273). New York: Wiley. 1988.
7. Anita L. Vangelisti . Handbook of family communication. New Jersey: Lawrence Erlbaun Associates, Publishers. 2004.
8. Kathleen M. Galvin and Bernard J. Brommel. Family Communication: Cohesion and change. New York: Harper Collins College Publishers. 1996.

9. Kathlan M. Calvin, Carma L. Bylund, and Bernard J. Brommel. *Family Communication: Cohesion and Change*. 6th. ed. Boston: Pearson Education Inc. 2004.
10. S. H. Schwartz, and W. Bilsky . Toward a theory of the universal content and structure of values: Extension and cross-cultural replications. *J of Per and Social Psy*. 1990; 58, 878-891.
11. J.K. DeGenova and G.C. Kitson. Identity relevance and disruption as predictors of psychological distress for widowed and divorce women. *J of Mar and the Fam* 1996;58, 983-997.
12. J. Sprey. *Family dynamics: An essay on conflict and power*. In M.B. Sussman, S.K. Steinmetz, and G.W. Peterson (eds.). *Handbook of Marriage and the Family* (2 nd. ed., pp. 667-685) New York: Plenum Press. 1999.
13. B. R. Plotnik. *Introduction to psychology*. New York: Random House Organization Stress. 1998.
14. S. Cohen, and T. A. Willis. Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*. 1985; 98, 310-357.
15. S. Cobb. Social support and moderate of life stress. *Psychosomatic Medicine*. 1976; 83 :300-314.
16. A. S. Skolinck, and J. H. Skolinck. *Family in transition*. 8thed. New York: HarperCollins College Publiskers; 1994.